

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Кваліфікаційна робота магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ
ПОЗАУРОЧНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ»**

Виконала: здобувачка 2 курсу, групи
PO1-M23
спеціальності 013 Початкова освіта
Бабина Галина Володимирівна

Керівник: **Бахмат Наталія Валеріївна**,
доктор педагогічних наук, професор
Рецензент: **Галаманжук Леся Людвігівна**,
доктор педагогічних наук, професор

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
1.1. Проблема формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів у психолого-педагогічних дослідженнях.....	6
1.2. Технологічний підхід до формування здорового способу життя учнів початкових класів.....	16
1.3. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності школярів у процесі позаурочної виховної роботи.....	20
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ.....	42
2.1. Використання здоров'язбережувальних технологій у сучасній педагогічній практиці початкової школи.....	42
2.2. Експериментальне дослідження застосування форм і методів формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів у процесі позаурочної виховної роботи.....	47
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Навчання в початковій школі є найбільш значущим етапом у формуванні основ здорового способу життя. Сучасна початкова освіта перебуває на шляху зміни освітньої парадигми, де акцент поступово зміщується з передавання знань, умінь і навичок на всебічний розвиток особистості.

Одним із головних напрямків модернізації освіти сьогодні стає збереження та зміцнення здоров'я учнів шляхом формування у них здорового способу життя та здоров'язбережувальної компетентності. Розвиток цієї компетентності у молодших школярів є ефективним способом профілактики багатьох проблем, пов'язаних зі станом здоров'я.

Питання збереження здоров'я учнів і формування у них здоров'язбережувальної компетентності, а також оптимальні умови для цього, є предметом досліджень філософів, медиків, психологів та педагогів.

Питання формування здоров'язбережувальної компетентності молоді досліджували такі науковці, як Д. Вороніна, В. Бобрицька, О. Митчик, О. Сапожник. У сфері виховання культури здоров'я значний внесок зробили Ю. Драгнєва, Г. Кривошея, Н. Башавець. Питання формування здорового способу життя розглядали у своїх працях О. Леонтьєва, В. Бабаліч, Л. Соколенко, Ю. Бойко, С. Лапаєнко, Л. Дурова, О. Вакуленко, Н. Завидівська, О. Марків та інші.

Значна увага дослідників, таких як В. Горащук, В. Лозинський, О. Редькіна, Г. Серіков, М. Стригін, А. Сердюк, Н. Фомін, В. Царевський, зосереджена на здоров'язбереженні дітей у сучасних шкільних умовах. Проблеми розвитку навичок здорового способу життя, а також збереження й поліпшення здоров'я дітей на різних етапах їхнього становлення, аналізуються в роботах Н. Василенка, Л. Єлизарової, С. Кириленка, Г. Кураєва, В. Оржеховської, Л. Сущенко та інших.

Фахівці одноставно констатують, що стандартний шкільний урок, орієнтований переважно на засвоєння теоретичних знань, не забезпечує

повноцінного розвитку здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів. Задля формування в учнів сталих звичок до здорового способу життя, важливо розробити комплексну систему навчально-виховної роботи, що органічно поєднує урочну та позаурочну діяльність. Такий підхід дозволяє дітям не лише здобути знання про основи здоров'я, а й закріпити їх через практичні дії та особистісний досвід. Це, у свою чергу, сприятиме формуванню ціннісного ставлення до власного здоров'я як невід'ємної складової успішного й повноцінного життя.

Отже, вибір теми дослідження **«Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів у процесі позаурочної виховної роботи»** обумовлений актуальністю проблеми та недостатнім рівнем її теоретичного і методичного опрацювання.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності технології формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів у процесі позаурочної виховної роботи.

Для досягнення цієї мети поставлено **завдання**:

1. Теоретично дослідити питання формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів у позаурочній виховній діяльності.
2. Оцінити поточний рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів.
3. Розробити та впровадити технологію, спрямовану на розвиток здоров'язбережувальної компетентності у процесі позаурочної виховної роботи початкової школи.
4. Експериментально перевірити ефективність впровадженої технології формування здоров'язбережувальної компетентності.

Об'єкт дослідження – процес формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів у позаурочній виховній діяльності.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів у позаурочній

виховній діяльності.

Методи дослідження: для реалізації завдань використовувалися такі методи: теоретичні (аналіз, порівняння, систематизація, класифікація та узагальнення даних з психолого-педагогічної літератури); емпіричні (анкетування учнів, батьків і вчителів; аналіз дитячих творчих робіт); педагогічний експеримент; кількісний і якісний аналіз з подальшою статистичною обробкою даних.

Експериментальна база дослідження: Кам'янець-Подільський ліцей № 5 Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області

Теоретичне та практичне значення результатів полягає в обґрунтуванні, експериментальній перевірці та визначенні педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності в молодших школярів у позаурочній виховній діяльності, а також у розробці відповідної системи роботи. Уточнено зміст поняття «здоров'язбережувальна компетентність» в контексті даного дослідження.

Розроблена технологія формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів у позаурочній виховній роботі; упорядковано форми, методи та прийоми здоров'язбережувальної роботи для застосування вчителями початкових класів, вихователями груп подовженого дня і в системі післядипломної педагогічної освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2023-2024 рр.) та представлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях.

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено в 1 публікації у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка № XX.

Структура дослідження. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз наукових джерел свідчить про зростаючу актуальність здоров'язбереження в умовах сучасної освіти, оскільки саме початкова школа закладає основи ставлення до здорового способу життя. Було доведено, що розвиток здоров'язбережувальної компетентності є важливою складовою цілісного розвитку особистості. Компетентність зберігати здоров'я включає як пізнавальні, так і поведінкові аспекти, що зумовлює необхідність використання комплексного підходу. Виявлено, що у формуванні здоров'язбережувальної компетентності необхідно враховувати вікові особливості дітей, їхню потребу в активності, ігрових методах навчання та практичній діяльності.

2. Згідно з концепцією здоров'язбережувальної компетентності, визначено три ключові компоненти:

- Ціннісно-мотиваційний компонент передбачає формування позитивного ставлення до власного здоров'я, усвідомлення його цінності та мотивації до здорового способу життя.

- Когнітивний компонент охоплює знання про основи здоров'я, принципи здорового харчування, фізичної активності, гігієни та профілактики захворювань.

- Діяльнісно-практичний компонент орієнтований на розвиток практичних навичок та вмінь, які учні можуть застосовувати у щоденному житті для підтримання свого здоров'я.

3. Для кожного з компонентів були визначені рівні сформованості: високий, середній, низький. Відповідні критерії оцінювання дали можливість виміряти досягнення учнів на кожному етапі експерименту.

4. Під час констатувального етапу експерименту ми зібрали та проаналізували відповіді учнів на запитання анкети, що допомогли виявити рівень сформованості когнітивного, ціннісно-мотиваційного та діяльнісно-практичного компонентів здоров'язбережувальної компетентності молодших

школярів (додаток А).

Отримані дані продемонстрували реальний стан здоров'язберезувальної компетентності молодших школярів і дали чітке розуміння рівня сформованості когнітивних, мотиваційних і практичних аспектів здорового способу життя серед учнів.

5. Формувальний етап передбачав впровадження комплексу позаурочних заходів, спрямованих на розвиток здоров'язберезувальної компетентності. До розробленої програми входили різні форми виховної роботи:

- Інтерактивні заняття на теми «Здорове харчування», «Чистота та гігієна», «Корисний відпочинок», які залучали учнів до активного обговорення важливих питань і сприяли формуванню позитивних установок.

- Спортивні змагання та фізичні вправи, які стимулювали фізичну активність, пропагували спортивний дух та підтримували колективну відповідальність за здоровий спосіб життя.

- Тематичні тренінги та конкурси (наприклад, конкурс малюнків «Моє здорове майбутнє»), які розвивали креативність учнів та формували практичні навички через практичні завдання та художні вираження.

Результати цього етапу показали, що учні експериментальної групи стали більше цікавитися здоров'ям та здоровими звичками, що свідчить про позитивні зрушення у ціннісно-мотиваційному компоненті.

6. На контрольному етапі відбулося оцінювання рівня сформованості здоров'язберезувальної компетентності учнів у експериментальній та контрольній групах після завершення позаурочних заходів. Виявлено суттєві зміни у рівнях сформованості всіх компонентів компетентності в експериментальній групі:

- У **ціннісно-мотиваційному компоненті** спостерігалось зростання зацікавленості до здорового способу життя у 75% учнів, з яких значна частина продемонструвала стабільну позитивну мотивацію.

– **Когнітивний компонент** покращився у 85% учнів, які продемонстрували глибші знання про гігієну, основи фізичної активності та харчування.

– У **діяльнісно-практичному компоненті** більше ніж 70% учнів здобули навички, які допомагають їм у щоденному житті підтримувати здоров'я.

У контрольній групі таких значних змін не спостерігалось, що підкреслює ефективність цілеспрямованого формування здоров'язбережувальної компетентності.

7. Розроблено та апробовано методичні матеріали, які можуть бути рекомендовані для педагогів початкових класів. Створений комплекс заходів із виховної роботи може стати основою для підвищення рівня здоров'язбережувальної компетентності не тільки в початковій школі, а й у базовій середній школі. Використані методи сприяють інтеграції здоров'язбережувальної тематики в позаурочну діяльність та можуть слугувати основою для розробки нових освітніх програм.

Виявлена ефективність запропонованих методів і форм відкриває можливості для подальших досліджень з удосконалення позаурочної виховної роботи, зокрема для розширення експерименту в інших закладах освіти. Перспективи розвитку охоплюють не лише ЗЗСО, а й центри позашкільної освіти, де можна поглиблено вивчати вплив здоров'язбережувальної діяльності на особистісний розвиток учнів. Подальші дослідження також можуть зосередитися на диференційованому підході до здоров'язбереження для дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, проведені дослідження довело ефективність впровадження інтегрованих форм та методів виховної діяльності для формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів. Комплекс позаурочних заходів, реалізований в експериментальній групі, продемонстрував позитивні результати, покращивши ціннісне ставлення, знання та навички збереження здоров'я серед дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О.Є. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття). *Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи*: зб. статей всеукраїнської науково-практичної конференції (10-11 листопада 2011 р., Житомир). Житомир: Полісся, 2011. С. 27–31.
2. Астахова О. В., Тихоплав С. М. Динамічні паузи як один із ефективних методів забезпечення оптимізації рухової активності школяра. *Основи здоров'я*. Харків: Вид. група «Основа», 2011. №12(269). Травень. С.2 – 9.
3. Бібік Н., Коваль Н. «Основи здоров'я» в початковій школі: методичний коментар. *Початкова школа*. 2015. № 10. С. 42-47.
4. Богданова О. Підготовка вчителів до формування в учнів життєвих навичок. *Здоров'я та фізична культура*. 2007. №9. С. 67.
5. Бобрицька В. І. здоров'я в ієрархії цінностей майбутніх учителів. *Рідна школа*. 2013. №10. С.66 – 69.
6. Богініч О. Л. сутність здоров'язбережувального середовища у життєдіяльності дітей дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка*. Випуск XVII – XVIII. Івано – Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2018. С. 191 – 199.
7. Богініч О. Л. Оздоровчу ідеологію – в життя малят. *Дошкільне виховання*. №7. 2016. С. 7 – 9.
8. Бойченко Т. Є. Валеологія – мистецтво бути здоровим *Здоров'я та фізична культура*. 2015. № 2. С. 14.
9. Бондар С. П. Процес формування ключових компетентностей учнів. *Педагогічні науки : реалії та перспективи* : зб. наук. праць Київ. НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 32. С.44-51.
10. Борисенко Н. М. Пропедевтика формування природознавчої компетентності молодших школярів у процесі фенологічних спостережень. *Педагогічні науки*. Вип. 65. Херсон, 2014. С. 80-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_16.

11. Большакова І. Студія онлайн-освіти EdEra. Інтегрований курс «Я досліджую світ». Навчання на основі запитів. URL: <https://edera.gitbooks.io/glossary/6/world.htm>. 2018.
12. Бондар, Ю. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер.: Педагогіка і психологія*, (61), 9-13. DOI: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2020-61-9-130>, 2020.
13. Білозуб Н. Інтегроване навчання та інноваційні технології. *Відкритий урок*. 2018. №6. С. 44-47.
14. Биковська О.В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи: монографія. Київ: ІВЦ Алкон, 2018. 336 с.
15. Василюк, А. В., Бондар, Ю. В., Хіля, А. В. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студ. закладів вищ. пед. освіти. Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. 2020. 168 с. [Електронний ресурс]. URL: <http://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/6348/1/Vasilyuk%20A.V.%2C%20>
16. Василець Я. Є. Особливості використання проєктної діяльності під час викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Біологічні дослідження – 2021 : збірник наукових праць*. Житомир, ПП «Євро-Волинь»: 2021. С. 410- 413.
17. Василець Я. Є. Формування умінь проєктного навчання на урках «Я досліджую світ» засобами підручників. *Інноваційна педагогіка*. Одеса: Гельветика, 2021. № 40. С. 67-72.
18. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій. *Здоров'я та фізична культура*. 2016. № 8. С. 26.
19. Ващенко О. М. Здоровий спосіб життя – важливий чинник виховання особистості: теоретико-методологічний аспект. *Освіта вчителя*. 2017. №5. С. 48 – 51.
20. Ващенко О. М. Педагогічна взаємодія як складова здоров'я.

Директор школи. 2016. №3. С.65 – 68.

21. Ващенко О. С. Організація здоров'язбережувальної діяльності початкової школи. *Початкова освіта*. 2015. №46. – С. 4.

22. Ващенко О. М. Особливості формування у молодших школярів здоров'язбережувальних умінь. КМПУ ім.Б. Д. Грінченка, 2016. С.19

23. Ващенко О.М. Особливості навчання учнів в умовах здоров'язбережувальної педагогіки. URL: http://www.ippo.org.ua/files/..._2011/0911/2.doc.

24. Вдовенко В. В., Котелянець Н. В., Агєєва О. В. Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ: Грамота, 2020. 128 с.

25. Вдовенко В. В., Агєєва О. В. Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ: Грамота, 2020. 128 с.

26. Воронін Д.Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності педагогів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Херсон, 2016. 222 с.

27. Гриньова М. В. Методика викладання валеології: Навч.метод. посіб. Полтавський держ. педагогічний унт імені В.Г. Короленка. Полтава: АСМІ. 2019. 156 с.

28. Грущинська І. В., Хитра З. М. Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ: УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.

29. Денисенко Н. Освітній процес має бути здоров'язбережувальним. *Дошкільне виховання*. 2007. №7. С. 8 – 10.

30. Демченко Л. Апгрейд освітнього процесу. Досвід використання елементів STEM та STEAM-освіти. *Інформатика в школі*. 2019. № 1. С. 6-17.

31. Іонова О. М. Функції шкільної освіти і здоров'я дитини. Матер. III міжнар. наук.практич. конф.: У 2х т. Харків: ХНУ, 2005. Т. 1. С. 98 – 103.

32. Жаркова І. І. Формування предметної природознавчої

компетентності молодших школярів шляхом використання проектної технології. *Педагогіка*. Тернопіль, 2015. № 1. С. 43-49.

33. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посіб. / За ред. Л. В. Сохань, І. І. Єрмакова, Г. М. Нессен. Київ: Богдана, 2013. 520 с.

34. Заброцька С. Г., Шост Н. Б., Гладюк Т. В. Я досліджую світ. 4 клас: конспекти уроків. Тернопіль: Навчальна книга Богдан. 2021. (1) 160 с.

35. Ігнатенко Н. Компетентнісно-орієнтований підхід у системі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. *Рідна школа*. 2008. № 10. С. 46-48.

36. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Львів: Світ, 2019. 136 с.

37. Коберник Г., Коберник О., & Волошина Г. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах парної та групової форм роботи на уроці. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2020. 2(4). С. 59-66.

38. Кодлюк, Я. П. Якісні характеристики сучасної початкової освіти. *Молодий вчений*. 2017. 11(51). С. 334-338.

39. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.

40. Кизим О. П. Організація роботи групи подовженого дня в 1–4 класах (Практикум вихователя ГПД). Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 144 с.

41. Концепція загальнодержавної програми «Здоров'я–2020: український вимір». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. № 1164-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/244717787>.

42. Кондратюк С. М. Інтегративний підхід до виховання у молодших школярів здорового способу життя: автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання». Київ, 2013. С. 20.

43. Кондратюк С. М. Сучасні проблеми формування здорового

способу життя молодших школярів. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. С. 180 – 188.

44. Кулинич Р. О. Про здоров'я [Електронний Ресурс]. *Профспілковий комітет студентів Львівського національного університету ім. І. Франка*. URL: http://ppos.Lnu.edu.ua/about_health.

45. Лебеденко Ю. М. Компетентнісний підхід в системі вищої освіти. *Гуманізм та освіта: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф., (Вінниця, 19-21 вересня 2006 р.)*. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2016. С. 93-95.

46. Лимар Ю. М., Лаврінчук Ю. О. Врахування індивідуальних особливостей молодших школярів у процесі навчання та виховання. *Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні: збірник тез наукових робіт міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів 27- 28 квітня 2018 р.)*. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2018. С. 97- 99.

47. Мельник І. М. Аксіологічний аспект технології здорового способу життя молодших школярів. Київ: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2016. С. 105 – 108.

48. Міщай Ю. Науково-методичне забезпечення здоров'язбережувальної діяльності організаторів виховного процесу в умовах післядипломної освіти. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія» Педагогічні науки»*. 2014. Вип. 132. С. 324–327.

49. Мозуль І. В. Сутність предметної компетентності з природознавства учнів початкової школи. *Вища освіта України: теорет. та наук.- метод. часопис: тем. вип. «Наука і вища освіта»*. 2015. № 2. Дод. 1. С. 63- 66.

50. Никифорова О. Школа на шляху до здорового способу життя. *Завуч*. 2018. № 19 – 20.

51. Ніколаєва О. М., Гончарук М. В. Методи навчання у початковій школі: коротка характеристика. *Розвиток суспільства та науки в умовах цифрової трансформації: матеріали конф. Молодіжної наук. ліги (м. Одеса,*

8 травня 2020 р.). Одеса, (III том). 2020. С. 95-100.

52. Омельченко О.В. Особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Харків, 2018. 20 с.

53. Основи здоров'я. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи. URL: <https://mon.gov.ua/ua>.

54. Оржеховська В.М. Здоров'язбережувальне навчання і виховання: проблеми, пошукиє. Вип. 10, т. 1. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д.Г., 2017. С. 461 – 466

55. Пустовіт Н. А., Пруцакова О. Л., Руденко Л. Д., Колонькова, О. О. *Формування екологічної компетентності школярів*: Наук.-метод. посібник. Педагогічна думка. 2018. С. 65.

56. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2015. № 1. С. 65-69.

57. Півненко Ю. Школа розвитку і здоров'я. Початкова школа, 2015. №11. С. 18–21.

58. Полулях А. Формування здорового способу життя школярів засобами фізичного виховання в умовах ступеневої освіти. *Фізичне виховання в школі*. 2012. №4. С. 35-38.

59. Савченко О. Здоров'язберігаючий вимір шкільної освіти. *Педагогічна газета*. 2006. №8 .С. 1 – 2.

60. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи: *монографія* / Під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. С. 34-47.

61. STEM-освіта: стратегія упровадження. *Інформ. збірник для директора школи та зав. дит. садка*. 2018. № 10. С. 58-110

62. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя –

здорова нація». Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016>.

63. Рибальченко С. Є. Формування культури здоров'я учнів засобами інноваційних технологій. Модель навчального закладу – Школа сприяння здоров'ю. Харків: «Основа», 2010. С. 143.

64. Свириденко С. О. Формування в учнів умінь і навичок здорового способу життя засобами навчально-виховної роботи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. Праць. Київ-Волинь, 2003. Кн. 2. С. 161 – 166.

65. Становлення шкіл сприяння здоров'ю / [Волкова І. В., Марнушкіна О. Є., Покроєва Л. Д., Рябова З. В.]. Харків: ХОНМІБО, 2007. С. 40.

66. Скрипченко О., Волинська Л., Огороднійчук З. *Вікова та педагогічна психологія* (2-ге вид.). 2017. Київ: Каравела.

67. Соловійов В. Ф. Педагогіка та психологія: навчально-методичний посібник. Львів: Вид-во «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2018. 92 с.

68. Сухопара І. Г., Мандибура І. О. Формування вмінь молодших школярів співпрацювати з іншими на уроках «Я досліджую світ». *Молодий вчений*. 2021. 10(98). С. 68-71.

69. Сучасні вітчизняні та зарубіжні підходи до формування здорового способу життя школярів. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2006. №10. С. 233–235.

70. Тараненко С. П. Інтеграція навчальних предметів як засіб формування в учнів початкової школи цілісності сприйняття навколишнього світу. URL: <http://library.ippro.com.ua>.

71. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. Київ: ТД «Освіта-Центр+», 2018. 240 с.

72. Ткаченко Л. І. Г. С. Сковорода і В. О. Сухомлинський про розвиток особистості: традиція гуманістичної педагогічної думки. *Педагогіка і психологія*. 2012. № 2. С. 77–83.

73. Чала Ю. М., Шахрайчук А. М. Психодіагностика : навчальний

посібник. Харків: НТУ «ХП», 2018. 246 с.

74. Яланська, С. П. Психологія творчості: навчальний посібник. Полтава : Видавництво «Сімон», 2018. 182 с.